

LUND UNIVERSITY

Den engelske forbindelse : egenvangskatten fra Bornholm

Ingvardson, Gitte; Laursen, René

Published in:
Skalk : Nyt om gammelt

2016

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Ingvardson, G., & Laursen, R. (2016). Den engelske forbindelse : egenvangskatten fra Bornholm. *Skalk : Nyt om gammelt*, (4), 23-26 .

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

DEN ENGELSKE FORBINDELSE

Egenvangskatten fra Bornholm

Nichlas' forældre var skeptiske, da deres 15-årige dreng kom hjem og fortalte, at han ønskede sig en metaldetektor. Nichlas havde besøgt Bornholms Museums udgravning ved det nærliggende Ahlesminde, hvor der i 2014 blev fundet en vikingskat (se Skalk 2014:4), og hans interesse for metaldetektorarkæologi var blevet vakt. Onsdag den 11. november 2015 blev hans ønske opfyldt, og allerede førstkommande weekend skulle den nye detektor afprøves på familiens mark. Efter blot en times afsøgning var der bid. Blot 50 m fra hjemmet, fandt Nichlas et stykke metal, som han ikke var helt klar over, hvad var. Helt efter bogen blev fund-

stedet markeret, og et foto af fundet blev lagt på facebookside *Bornholm rundt*. Det fik et par af de mere erfarne bornholmske detektorarkæologer op af stolene, for der var tale om et stort stykke af en sølvarmring fra vikingetiden. Med hjælp fra den rutinerede detektorfører Klaus Thorsen blev området omkring det markerede fundsted afsøgt med et par lidt mere fintfølede detektorer. Dagens resultat var ikke mindre end 27 mønter og 7 stykker sølv, og der var nu ikke længere tvivl om, at Nichlas havde fundet en vikingskat. I de følgende dage deltog flere detektorførere, mens arkæologer fra Bornholms Museum sørgede for indmålingen af de 118 sølvgenstande, der blev fundet.

»Skattegravning« på Egenvang. TV-2 Bornholm er på pletten og foreviger øjeblikket, hvor Nichlas under kyndig vejledning af Klaus Thorsen finder endnu en mønt fra skatten. I baggrunden ses Nichlas' hjem.

Allerede den følgende uge foretog Bornholms Museum en undersøgelse af fundstedet. Ved sådanne »skattegravninger« fjernes pløjejorden i tynde lag af en gravemaskine, og mellem hvert lag bliver der gået flittigt med metaldetektor. Alle fund

bliver herefter indmålt, således at arkæologerne efterfølgende kan få et overblik over fundspredningen. Selv om sølvgenstandene lå meget samlet i pløjelaget, blev skattens præcise nedgravningssted ikke fundet. Marken havde tidligere huset en motocross bane, og det er muligt, at de tempofyldte aktiviteter havde flyttet skatten fra sin oprindelige plads. En lille udgravning på stedet viste, at skatten var deponeret omkring en hustomt, der, ud fra fund af såkaldt Østersøkeramik i stolpehullerne, formentlig skal dateres til Vikingetiden. Det er dog på nuværende grundlag vanskeligt at fastslå, om skat og hustomt reelt er samtidige.

I alt er der fundet 228 mønter (hele og fragmenterede) og 85 stykker brudsølv og barrer, der kan tilskrives skatten. Med en samlet vægt på mere end 600 gram har skatten udgjort en betragtelig formue. Skatten består, som det er almindeligt for bornholmske vikingetidsskatte, af genstande produceret i mange forskellige områder. Mønterne er præget i Tyskland (126 stk.), England (93 stk.), Det Abbasidiske Kalifat (med hovedstad i Bagdad i det nuværende Irak) (5 stk.), Skandinavien (3 stk.) og Bøhmen (det nuværende Tjekkiet) (1 stk.). Foreløbige undersøgelser tyder på, at smykkerne primært består af skandinavisk producerede hals- og armringer. Ud over mønter og smykker indeholder Egenvangskatten to typer af sølvbarrer. Den ene har D-formet tværsnit og er formentlig produceret i det sydlige Skandi-

navien eller i Irland, mens den anden type, der er båndformet og hamret flad, primært findes i Østersøområdet. De fleste barrer i skatten er hele, og den tungeste vejer 31,5 g.

Blandt de største overraskelser i skatten er tre skandinaviske efterligninger af den engelske konge Æthelred 2.'s såkaldte *crux*-type, der på bagsiden prydes af et kors med bogstaverne CRUX placeret mellem korsarmene. Crux er latin og betyder kors. Langt hovedparten af engelske mønter i de bornholmske vikingetidsskatte består af mønter præget under Æthelred 2., der regerede England 978-1013 og igen fra 1014-1016 i en tid, hvor vikingernes angreb på England var hyppige – så hyppige at kong Æthelred fik tilnavnet den Rådløse. I de næsten årlige togter lagde vikingeflåder til ud for den engelske kyst, og i bedste mafiastil afpressede de englænderne store beløb for ikke at angribe. Englænderne så sig derfor nødsaget til at udbetale store summer af den såkaldte danegæld til de truende vikinger – der i visse tilfælde angreb alligevel. Til eksempel skal der i året 1012 være udbetalt hele 48.000 pund sølv.

To skatte viser, at bornholmere formentlig deltog aktivt i togterne. Den ene skat fra Tyskegård på Sydvestbornholm består af 82 udelukkende engelske mønter. Alle mønter er af samme type, nemlig Æthelred's *Long cross*-mønter, der blev præget i årene mellem 997-1003. Mønterne bærer meget få brugsspor, og det er sandsynligt, at de er blevet deponeret, umiddelbart efter de blev erhvervet. Skatten adskiller sig dermed fra hovedparten af vikingetidsskatte på Bornholm, der oftest består af en blanding af mønter, smykker og sølvbarrer fra forskellige lande, og som ofte bærer brugsspor i form af fragmentering, slitage og lødighedsmærker – ganske som det er tilfældet med Egenvangskatten.

Den anden skat, der ligeledes bliver tolket som en danegældbetaling, er fra Store Fri-

Nichlas' første fund var disse fragmenter af en baltisk vikingetidsarmring.

Mønter, smykker og nederst to forskellige typer af bærer fra Egenvangskatten. (Alle fotos: René Laursen).

gård på Nordøstbornholm. Skatten består af 169 engelske (heraf 166 crux-mønter), 30 tyske, 4 skandinaviske og 2 islamiske mønter. Billedet er således ikke lige så tydeligt som ved Tyskegårdsskatten, men den usædvanlig store andel af crux-mønter peger ligeledes i retning af, at skatten primært er erhvervet ved togter i England. Vi kan på nuværende tidspunkt kun gisne om, hvordan ejeren af Egenvangskatten samlede sin formue. Om det var via togter, arv, tilgift, handel eller muligvis lidt af det hele. Måske vil fremtidige undersøgelser af de arkæologiske spor omkring skattens findested gøre os klogere.

En af mønterne i Egenvangskatten beviser, at vikingerne ikke kun bragte sølv, men

også viden med hjem fra rejserne til England. I første omgang blev den betragtet som en original Æthelred 2., da den er præget med et ægte forsidestempel med Æthelreds portræt, men bagsiden afslører, at der er noget galt. Bogstaverne CRUX er placeret forkert mellem korsarmene og mod uret. I omskriften på mønten kan læses »ODEME...DNEREM«, hvilket kan oversættes med »Odeme...møntmester i Danmark«. Vi kender denne bagside i forvejen, men på de tre hidtil kendte eksemplarer har mønterne en anden forside, nemlig Danmarks første mønter med kongenavn – Svend Tveskæg.

Koblingen mellem det engelske og det danske møntstempel viser, at udbyttet fra

de talrige vikingetogter ikke kun bestod af danegæld. For godt 1000 år siden rejste et engelsk møntstempel over Nordsøen og var en del af nogle af de tidligste danske udmøntninger.

Svend Tveskæg deltog aktivt i angrebene mod England, og omkring 995 satte han som den første danske regent kongenavn på en dansk mønt. Hans udmøntning var stærkt inspireret af Æthelred 2.'s crux-mønter. Ligesom både den norske konge Olav Tryggvason og den svenske konge Oluf Skötkonung, der også prægede mønter med samme motiv. Tilsyneladende anvendte de tre konger samme møntmester til at fremstille møntstemplerne, idet det engelske møntmesternavn Godwin er at finde på alle tre nordiske udmøntninger. Hvorvidt omskriften er kopieret, eller om en engelsk møntmester enten frivilligt eller ufrivilligt har taget turen over Nordsøen, og været direkte involveret i udformningen af møntstemplerne, er usikkert. Svend Tveskægs mønter kendes med to bagsidestemplar, hvoraf det ene angiver Odeme som møntmester. Der kendes kun en håndfuld eksemplarer af henholdsvis Svend Tveskægs og Olav Tryggvasons mønter, mens Oluf Skötkonungs mønter er lidt mere almindelige. I Egenvangskatten findes der to af den svenske konge, og det er overraskende.

I årene der fulgte Svends plyndringstogter

skulle forbindelsen over Nordsøen forstærkes yderligere, og den engelske indflydelse kulminerede under hans søn Knud den Store. Knud blev konge over dele af England i 1016, og siden fulgte resten af England, Danmark, Skotland og Norge med i Knuds Nordsøimperium. De yderst sjældne engelsk inspirerede Svend Tveskæg mønter, var kun den spæde begyndelse. Det er først med Knud den Stores etablering af møntsteder flere steder i landet, at man kan tale om et regulært dansk møntvæsen, og det var organiseret efter engelsk forbillede.

Mangfoldigheden af genstande i de bornholmske skatte og dermed også Egenvangskatten demonstrerer, at Bornholm i vikingetiden var et samfund, der aktivt opsøgte og imødekom fremmede kulturer og impulser. At skatten skulle levere klare beviser på, at engelsk materiel blev importeret og indgik i etableringen af det danske møntvæsen, var der nok ikke nogen, der havde forudset.

Onde tunger vil måske sige, at det nu kun kan gå ned af bakke for Nichlas; tænk, at finde en vikingetidsskat på sin første detektortur! Vi tror imidlertid på, at dette blot er begyndelsen, og vi glæder os til Nichlas' næste fund og er spændte på, hvad de følgende års afsøgninger vil byde på af overraskelser.

Gitte Tarnow Ingvardson & René Laursen

Mønten, hvor forsiden er præget med et Æthelred 2. møntstempel, mens bagsiden er præget med et Svend Tveskæg stempel, hvor møntmester Odeme har placeret bogstaverne i ordet CRUX forkert. Str. 2:1.